

Hány éves a pesti variété?

(Két disznóság. — Mi volt az a *debardeur*-bál? — Száz táncosnő és a *bikacsek-gárdisták*. — Sör és variété. — Az első variété-együttes.)

Egyszer egy bolondos kedvű orvos azt vitatta valamelyik kollegájával, hogy voltaképpen minden ember kilenc vagy hét hónappal idősebb, mint amennyit az anyakönyv róla állít, merthogy az élet a fogamzás pillanatától számítódik. Utazás, közben bolondoztak e kérdés körül, volt hát ráérő idejük bőven. A kupében kettőjükön kívül még csak egy asszony is volt. Vidéki, jóképű asszony, úgy harminc körül. Hallgatta, hallgatta egy ideig a vitát, mind pirosabb arccal, végre felpattant, és így szólt:

— *Disznóság*, amiről az urak itt beszélnek! — és azzal sarkonfordult és kiált a folyosóra.

Ez a kis történet jut az eszembe. egy kis újsághír nyomán, mely szerint épp most *ötvenéves* a pesti variété. El kell ugyanis készülni arra, hogy valaki azt mondja, hogy hohó! idősebb, mert hiszen a pesti variété még az ugynevezett *Horgonyterem*-ben fogamzott meg. A néhai Hajós-téren, ahová utóbb az *Operaház*at varázsolta *Ybl mester* zsenije. Igen ám, csak hogy erre meg bátran lehet a fenti anekdotával így felelni:

— Ezt állítani, kérem — *disznóság!*

Merthogy csakugyan van abban valami, hogy a pesti variété ebben a teremben csirázott ki, ámde erről beszélni — pláne hosszan, méltatásszerűen — valóban *disznóság* lenne. Ha másért nem, azért, mert ebben a *Horgonyterem*-ben a fő attrakció esténként a *debardeur*-bál volt. (Zárjelben, suttogva merjük csak elárulni, hogy ez olyan bál volt, melyen a hölgyek a párizsi kánként egyetlen ruharezslelletel táncolták. Az is az arcukon volt, álarcként). Hogy miképpen lehetett ennyire szabadelvű az akkori főkapitány, *Thaisz Elek*, igazán érthetetlen! Egyébként ennek a helyiségnek művészi vezetője bizonyos *Linzer Pál* volt. Táncmester és fölötte hírhedt férfi.

Ugyanezt a *Linzer Pált* hódította meg magának egy *Tüköry Károly* nevezetű sörgyáros. Itt volt nem messze a *Pesti Hírlap* palotájától a gyára, egy hatalmas kert közepén, — a mostani *Lipótkörút helyén*. Két oldalán fatelepek. Egyébként az akkori pesti tolvajok, utonállóknak tanyája, buvóhelye.

A sörgyáros *Tüköry* agyából pattant ki a terv, hogy a kertjében variétét csinál. (Mily érdekes, hogy vagy öt évtizeddel utóbb a sör inspirált egy másik pesti sörgyárost, *Plescht*, hogy *Faludi Sándor* társaságában megcsinálja az *Andrássy-uti kabarét*.) Legyünk azonban igazságosak, *Tükörynek* az ideát voltaképpen egy *Scholtenhammer* nevű bécsi ember hozta. Bécsben ugyanis éppen akkor volt virágjában a *Schwender Colosszeum* nevű mulatóhely. Az ő bérlete is lett aztán az *Ujvilág* néven megnyílt pesti mulatóhely, melynek volt — természetesen — a sör okáért — óriási vendéglője, hatalmas táncterme, és — no igen! — több diszkrét mellék helyisége. *Linzer Pál* lett itt is a művészi vezető. *Kerek száz táncosnőnek élén*. Szerződésükben volt egy egészen különös pont és pedig az *Ujvilág* környékének hírhedt volta miatt. Ez a pont úgy szólt, hogy a száz táncosnőt az igazgatóság tartozik naponként *kellő fedezet mellett* a helyiségbe szállítani. Épp ezért minden délután a Gyár-utca sarkán, a régi pályaudvar mellett, ott, ahol most a Magyar-Amerikai Bank áll, gyűlt össze mind a száz táncosnő. Azután omnibuszokra ültek. És minden egyes bakon, a kocsiától jobbra is, balra is, ott ül a fedezet — egy-egy ferencvárosi bikacsek jassz marcona személyében.

Scholtenhammer azután — 1864-ben — deszkahelviséget is építtetett és ebben már olyan produkciók is voltak, melyek egy-egy *teljes variété-előadás* képét mutatták. Ugy hogy 1864-től kezdve már talán lehetne is számítani a pesti variété életét. Ez esetben a pesti variété most hatvan esztendősen lenne. Itt lépett fel egy *Antoinette* nevezetű francia sanzonénekesnő. Az első, aki Pestre jött. Viszont szavaiban, gesztusaiban zabolátlanul trágár. *Angol akrobaták, bécsi diva, japán-együttes, angol zsonglőr*, sőt egy *Chorin* nevű magyar komikus is fellépett.

Igy lett mind tökéletesebbé a *variété-élet* Pesten. De mert ezek a *variété-előadások* csak *kiegél-*

szítő részei voltak a vendéglőnek, tánc-estélyeknek, mégis csak 1874-től kezdve kell datálni a pesti variétének megszületését. Ebben az évben állt össze a két *Carlé testvér Chevalier de Planccal*, a nagy-szerű mimikussal. Ők hárman csinálták meg aztán az első variété-színházat a Rostély-utcában — mai Gerlóczy-utca — a Károly-kaszárnya félemeletén. Egy olyan helyiséget, ahol a fő az előadás volt. Ennek a variétének lett titkára *Singer Károly*, a későbbi *Somossy Károly*! Ez a Somossy építi fel utóbb, pontosan 1884-ben a Nagymező-utcában a *Somossy-orfeumot*.

Ezzel az orfeummal mérföldlépő csizmákkal lépett egyet a pesti variété. Éretté, egyenértékűvé lett nemzetközi szempontból is. Ugyanazon a helyen, még mindig Somossy alatt, Fellner és Helmer, a *Vigszínház* építői emelnek kecses palotát a variétének. Csakhamar mások — *Waldmann* majd *Keleti és Ribner* alatt — *Fővárosi Orfeumként* szerepel. Majd színház, a *Fővárosi Operettszínház* lesz belőle. És ezzel nemcsak építészeti, de a tulajdonost — *Blumenthali* — tekintve is testvére lett a *Vigszínháznak*. De még előbb sorra megszűnt egész sor orfeum. Már a világháború előtt *Király-Színház* lett a második *Somossy-orfeum* helyén. És *Uránia-Színház* lett az *Oroszy-orfeum*. A minden internacionális vonatkozást megszüntető világháború pedig végleg ájulttá tette a pesti variétét. A *Friedmann*, majd *Wertheimer-orfeumból* *Revü-színház*, utóbb *Blaha Lujza-Színház* lett. A *Téli kertből* *Renaissance-Színház*.

És bizony, még mindig nem tért magához a pesti variété. Talán majd ősszel . . .

Ráskai Ferenc.